

NTalk

Nederlands Tijdschrift *tegen de* Kwakzalverij

JAARGANG 133 | 2022 | 2

Symposium

Kritische kijk op leefstijlgeneeskunde

Het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij (v/h Actieblad, v/h Maandblad tegen de Kwakzalverij) is een uitgave van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, vereniging tot evaluatie van alternatieve behandelmethoden en tot bestrijding van kwakzalverij

ADVIESRAAD

Prof. dr. J. A. den Boer, hoogleraar biologische psychiatrie
Prof. dr. P. Borst, emeritus hoogleraar klinische biochemie
Prof. dr. D. D. Breimer, emeritus hoogleraar farmacologie
Prof. dr. K. Kramers, hoogleraar medicatieveiligheid
Prof. dr. W. M. J. Levelt, emeritus hoogleraar psycholinguïstiek
Prof. dr. F.J. van Sluijs, emeritus hoogleraar chirurgie gezelschapsdieren

REDACTIE

B. van Dien, nttdk.r@xs4all.nl

Aanleveren van kopij, maximaal 1500 woorden, in Word. Afbeeldingen dienen als aparte bestanden aangeleverd te worden, elektronische figuren tif- of jpeg-format, minimaal 600 pixels. De redactie behoudt zich het recht voor artikelen en brieven te redigeren en in te korten. De auteurs verlenen impliciet toestemming voor openbaarmaking van hun bijdrage in de elektronische uitgave van het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij.

Jaarabonnement: € 37,50

Losse nummers: € 9,50

ISSN: 1571-5469

Omslagtekening: *Leefstijl geneeskunde* door Peter Wellemans

Vereniging tegen de Kwakzalverij opgericht 1 januari 1881
Correspondentieadres: Postbus 15682, 1001 ND Amsterdam
tel: 0653327764, e-mail: secretariaat@kwakzalverij.nl

BESTUUR

Voorzitter: Dr. H. M. Vemer, gynaecoloog n.p., Heilige Land Stichting
Vice-voorzitter: Dr. T. P. C. Dorlo, farmacoloog, Amsterdam
Secretaris: mw. C.J. de Jong, anesthesiologe, Amsterdam
Penningmeester: drs. R. Giebels, econoom, Amsterdam

LEDEN

Dr. M. J. ter Borg, MDL-arts, Veldhoven
S. Cohen, AIOS psychiatrie, Amsterdam
Prof. dr. M. W. Hengeveld, emeritus hoogleraar psychiatrie, Leiden
Mw. drs. S. J. M. Josephus Jitta, docente Italiaans, Amsterdam
Drs. D.P. Kooi, scheikundige, Diemen
Dr. J.T. Lumeij, veterinaire geneeskundige, Houten
Prof.dr. L.J.A. Stalpers, radiotherapeut, Amsterdam
N. Terpstra, huisarts, Venhuizen
Mw. dr. Y.H. Tak, apothekeres, Utrecht
Mw. dr. ir. C.A. Vietsch, architecte, Vlaarding
M. A. Westerou van Meeteren, medisch-juridisch adviseur, Vught

JURIDISCH ADVISEUR

Prof.mr.dr. J.H. Hubben, emeritus hoogleraar gezondheidsrecht/Of counsel bij Nysingn advocaten-notarissen

ERELID

I. A. van de Graaff (1943-2009)

EREVOORZITTER

Dr. C.N.M. Renckens

De contributie bedraagt minimaal € 45 zulks met inbegrip van een abonnement op het Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij; voor studenten, oio's en leerling-verpleegkundigen € 15. Een lid dat de Vereniging een bijdrage geeft van minimaal € 1.500, wordt vrijgesteld van verdere jaarlijks contributie, indien hij of zij het bestuur laat weten daar prijs op te stellen. Rekeningnummer NL37INGB0000032237 ten name van de penningmeester van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, Amsterdam

www.kwakzalverij.nl

Jaarvergadering 2022

136ste Jaarvergadering Vereniging tegen de Kwakzalverij

Zaterdag 1 oktober 2022, 10.00 uur – 12.00 uur

In De Nieuwe Liefde, Da Costakade 102, 1053 WP Amsterdam

Agenda

- 1 Opening
- 2 Jaarverslag van de secretaris
- 3 Jaarverslag van de penningmeester
- 4 Jaarverslag van de kascommissie
- 5 Jaarverslag van het steunfonds
- 6 Jaarverslag *Nederlands Tijdschrift tegen de Kwakzalverij*
- 7 Verslag website en sociale media
- 8 Bestuursverkiezing: Michiel Hengeveld, Lukas Stalpers, Thomas Dorlo en Rob Giebels treden reglementair af. Hengeveld en Stalpers zijn herkiesbaar, Dorlo en Giebels niet. Als nieuwe bestuursleden stelt het bestuur voor Martijn Coster en Henk Nieweg.
- 9 Bespreking begroting en plannen voor het komende jaar
- 10 Jaarrede van de voorzitter
- 11 Wat verder ter tafel komt
- 12 Rondvraag en sluiting

Curricula vitae nieuwe bestuursleden

Martijn Coster

Martijn Coster (Leeuwarden, 1952). Na de HBS in Leeuwarden geneeskunde in Groningen. Huisartsdiploma in 1983, waarna enkele jaren waarnemend. Van 1986 tot 2001 eigen solopraktijk met verloskunde, praktijkgrootte ongeveer. 2800 patiënten. Gemeentelijk Lijkschouwer. Vanaf 2001 werkzaam geweest in diverse praktijken in Almere. Vanaf 2021 regie-arts in Almeers communicatiecentrum Medi Mere, twee dagen per week, daarnaast invaller op de praktijken bij uitval van één der huisartsen. Huisartsenregistratie tot eind 2023.

Is al jaren lid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij, tevens sinds een paar jaar lid van Vrijdenkersvereniging De vrije gedachte, omdat hij denkt dat religie in het algemeen van dezelfde methodes gebruik maakt als veel kwakzalvers: eerst een ziekte of iets ergs (i.c. de hel / de dood) verzinnen, daarna een middel om deze ingebeelde ziekte of iets ergs te genezen / te voorkomen (de hemel) en van de methode om daar te komen ziekelijk gebruik/ misbruik maken (aflaten, kerkzakjes, vrijwillige bijdragen) met als resultaat puissante rijkdom voor de 'heersers'.

Henk Nieweg

Henk Nieweg (Houston, Texas, VS, 1991). Sinds 2018 lid van de Vereniging tegen de Kwakzalverij vanwege de overtuiging dat er voor iedereen in Nederland goede zorg moet zijn, gebaseerd op solide wetenschappelijke inzichten, vrij van fabellen. Als niet-medicus uit een medische familie (grootvader was hoogleraar hematologie te Groningen én lid van de Vereniging) heeft hij zich altijd verbaasd over de ruimte die in Nederland bestond voor abrikozenpittenbehandelingen, al helemaal toen hij politiek actief werd. Voor de Vereniging wil hij zich toeleggen op communicatie: hoe kunnen we haar boodschap, vooral online, nog beter verspreiden? Haar boodschap is en blijft relevant voor Nederland, misschien nog wel meer omdat de alternatieve behandelaars en *Health Goeroes* online als paddenstoelen uit de grond schieten.

Naast zijn verenigingsactiviteiten is hij als Senior Politiek Datastrateg verbonden aan het CDA Partijbureau in Den Haag waar hij werkt aan politieke campagnes. Eerder is hij op lokaal niveau campagneleider en beleids- en communicatieadviseur geweest. Zijn opleiding bestaat uit een bachelor *Liberal Arts & Sciences* aan het *Amsterdam University College* (VU/UvA) en een master *Political Science* in Leiden. ●

Lijst kandidaten Meester Kackadorisprijs 2022

‘God zegent de verantwoordelijke
autoriteiten. Als ’t kan een beetje hardhandig’.
Nescio in *De uitvreter*

Uit een aantal meldingen heeft de jury van de Meester Kackadorisprijs 2022 (Hengeveld, Terpstra en De Jong) de volgende lijst van vijf kandidaten vastgesteld, die in alfabetische volgorde hieronder worden geïntroduceerd. Zoals bekend is de prijs bestemd voor ‘instellingen, personen of ondernemingen die in belangrijke mate hebben bijgedragen aan de verspreiding in daad, woord of geschrift van de kwakzalverij in Nederland’ (voor het complete reglement zie *NTtdK*, juni 2003, pag. 1-2). Alle genomineerden zijn inmiddels per e-mail op de hoogte gesteld van hun kandidatuur. De winnaar zal op zaterdag 1 oktober voorafgaand aan het middagsymposium worden bekend gemaakt, waarna deze in de gelegenheid zal worden gesteld een korte apologie uit te spreken. De jury en het bestuur danken de leden die kandidaten voor de Meester Kackadorisprijs 2022 hebben voorgedragen.

MEVROUW MR. C.N. BRUGMAN, MEDISCH OFFICIER VAN JUSTITIE

Het Openbaar Ministerie is belast met de leiding over het opsporingsonderzoek en vervolging van strafbare feiten. Ook voor, tijdens of na een medische (be)handeling kan door een zorgverlener een strafbaar feit jegens de patiënt gepleegd worden. ‘Klassieke voorbeelden’ van zo’n strafbaar feit zijn

het afzetten van het verkeerde been of het toedienen van onjuiste medicatie of bloed van de verkeerde bloedgroep.

Binnen het Openbaar Ministerie worden de medische zaken behandeld door medische officieren. Op ieder regionaal parket is zo’n medisch officier aanwezig, medische zaken uit de kleinere lokale parketten worden naar de medisch officier doorgeleid. Van hen wordt een zekere expertise verwacht als het om medische zaken gaat, een categorie waarbinnen gewone officieren zich vaak niet deskundig genoeg vinden. Recent kwam een zaak tegen een chiropractor ten einde en hierin bleek dat de medische kennis van de medische officier ernstig te kort was geschoten, resulterend in een onverdiende vrijspraak. Het betrof een zaak waarin tijdens een chiropractische nekmanipulatie door een Haarlemse chiropractor een hersenstaminfarct optrad, leidende tot levenslange invaliditeit en 100% zorgbehoefte van een voordien gezonde jongeman. De oorzaak van dit herseninfarct is gelegen in beschadiging van de in hals lopende slagaders.

De chiropractor werd veroorzaking van ernstig lichamelijk letsel en het niet bieden van informed consent ten laste gelegd. De verdediging voerde aan dat het wellicht twee pre-existente vaatwanddissecties zouden zijn geweest, die de hoofdpijn hadden veroorzaakt en dat de manipulatie van de

nek hoogstens een secundaire rol zou hebben gespeeld. Het is deze verdedigingsstrategie, die steevast ook bij de talrijke rechtszaken in de VS wordt gevolgd. Vooral chiropractoren hechten geloof aan deze argumentatie, maar merkwaardigerwijs deden in deze zaak alle drie door het OM aangezochte ‘deskundigen’ met succes een beroep op deze redenering. Een eerder in de civiele procedure geconsulteerde hoogleraar neurologie achtte een causaal verband tussen de toegepaste levensbedreigende nekmanipulatie en de opgetreden complicatie bewezen. Het OM koos ervoor als deskundigen twee chiropractoren (!) en een forensisch arts in te schakelen en geen neuroloog. Zo stond de uitkomst – vrij-spraak – van tevoren vast. De beide chiropractoren bleven roepen dat de beklaagde strikt volgens ‘beroepsnorm’ van de Ned Chiropractoren Associatie, had gehandeld. De medisch officier realiseerde zich niet dat deze beroepsnorm door hen zelf is bedacht en aanzienlijk verschilt van de richtlijnen van neurologen of orthopeden. Dat chiropractie een sektarisch gezelschap van krakers is, die alle kwalen toeschrijft aan scheefstanden van de wervels en waarvan het nut wetenschappelijk nimmer is aangetoond, daarvan heeft de medisch officier – en in haar kielzog ook de rechter – zich kennelijk geen rekenschap gegeven. Een onvergeeflijke blunder. ECLI:N-LRB:NHO:2022:1401

De blunder van officier Brugman staat niet op zich zelf. Al weer enkele jaren geleden kwam er ook een medisch officier aan te pas, toen – na een aangifte van de VtdK in 2011 – bekeken moest worden of chiropractoren zich mogen afficheren als ‘doctor’. In die slepende zaak meldde de advocaat-generaal uit Arnhem dat hij op 11 april 2019 ‘twee vragen had uitstaan, zowel bij het expertisecentrum medische zaken als bij een lokale officier medische zaken met de vraag om mee te denken.’ Een reeds opgelegde bestuurlijke boete werd teruggenomen en een beroep op IGJ om mee denken leverde niets op. Wij zijn nu elf jaar na de initiële aangifte en alle expertise van de medische officieren ten spijt: de kwakzalvende chiropractoren kunnen zich nog altijd vrijelijk met de doctorsgraad presenteren.

JAAP DE HOOP SCHEFFER, VOORZITTER VAN HET KAPITTEL DER CIVIELE ORDEN

Hij is genomineerd vanwege het jarenlang uitdelen van ridderorden aan kwakzalvers, onder wie Inès von Rosenstiel, die eind 2021 tot Officier in

de Orde van Oranje-Nassau werd benoemd. Zij was nota bene degene, die de integratieve medicijnen in ons land importeerde. Hoe kan zoiets geschieden? Het Kapittel kijkt bij de aanvragers naar verdiensten voor de maatschappij en treedt in overleg met de burgemeester waar de te decoreren persoon woont. Ook excellentie in het eigen beroep kan soms beloond worden met een lintje. Minstens drie aanbevelingen vanuit diverse sectoren zijn een vereiste. De Koning moet zijn fiat geven maar doet dat zodra de commissie de voordracht heeft goedgekeurd. Het Kapittel raadpleegt in het geval van medische beroepen de Inspectie voor de Gezondheidszorg (IGJ) die vervolgens uitzoekt of er tuchtrechtelijke problemen met een persoon zijn. Meer doet de IGJ niet.

Kwakzalvende artsen kunnen worden geridderd zo lang hen geen tuchtrechtelijke maatregelen zijn opgelegd. Scholten en Van Gelder waren twee beruchte Utrechtse homeopaten, die reeds in 2014, het jaar waarin De Hoop Scheffer begon, tot Ridder in de Orde van Oranje-Nassau werden benoemd. Zij hadden in Afrika geëxperimenteerd met een pseudo-homeopathisch middel. In de periode vanaf 2014 tot heden werden er met regelmaat koninklijke onderscheidingen toegekend aan alternatieve artsen, met een voorkeur voor antroposofische artsen.

De vereniging hoopte dat De Hoop Scheffer als nieuwe voorzitter de teugels wat strakker zou gaan aanhalen en dergelijke uitglidders zou gaan voorkomen. Zijn ervaring als ex-NAVO chef met het Warschaupact moest hem daarbij van pas kunnen komen. Quod non. Sinds zijn aantreden als voorzitter in 2014 werden nog altijd bijna jaarlijks aan alternatieve medici onderscheidingen toegekend! De toekenningspraktijk is sinds 2014 dus helaas niet verbeterd. Te talrijk zijn de vissen die nu nog door de mazen van het net glippen. Het onderscheiden van artsen, die zich te buiten gaan aan niet-reguliere behandelwijzen, geeft naar het oordeel van de jury aan de samenleving een verkeerd signaal. Ook zullen de onderscheidenen zich gesterkt voelen in hun dwalingen.

OP1

Op1 is, naar eigen zeggen, een veelzijdige talkshow met elke dag een ander presentatie-duo. Niet altijd worden de onderwerpen op fatsoenlijke wijze gepresenteerd. Maandagavond 25 oktober 2021 werd een nieuw dieptepunt bereikt. Het onderwerp was de coronapandemie en het oplopende aantal besmettingen. Er zaten drie artsen aan tafel die hun kennis probeerden te delen en

die zich keurig hielden aan de regels van het wetenschappelijk debat. Hier en daar lukte het hun zelfs om hun zinnen af te maken. Onbegrijpelijk was het dat de redactie als vierde spreker over dit onderwerp ene Mike Verest had uitgenodigd. Hij is naar eigen zeggen 'holistisch gezondheidsdeskundige, spreker, reiziger en founder van de Leef Bewust Lifestyle®.' Op zijn website lezen wij: 'Met de grootste passie in voeding, natuurlijke geneesmiddelen, bio-hacking en 'het leven van je mooiste leven', wil ik jou inspireren om zelfregie te nemen over jouw gezondheid en levensgeluk.' Hij is een zakenman die via zijn website www.leefbewust.nu reclame maakt voor de Leef Bewust Academie voor leefstijl en gezondheid, waar hij zijn gezondheidsadviezen slijt en via de webshop kruidenpreparaten en boeken verkoopt. Voor 197 euro per jaar kan je *membership* verwerven. Hij is natuurlijk tegenstander van vaccinatie. De aanwezige artsen waren niet in staat, en kregen ook niet voldoende tijd, om zijn Gish Galop te onderbreken en hem weerwoord te geven. De presentatoren grepen niet in en lieten hem voor de variatie nogal lang aan het woord. Het mondde uit in een klassiek voorbeeld van *false balance*-journalistiek.

Het eindresultaat was dat een zakenman uit het alternatieve circuit hierdoor gratis bij *Op1* een advertorial kon plaatsen en zijn werk kon promoten.

TIJDSCHRIFT OUDERS VAN NU

Sinds jaar en dag kunnen aanstaande en jonge ouders hier nuttige informatie vinden over zwangerschap, bevalling, kraambed en de eerste kinderjaren. Het gelijknamige tijdschrift verschijnt 16 maal per jaar en een abonnement kost € 6,25 per maand. Er is ook een belangrijke website, waar talrijke onderwerpen aan bod komen. De redactie wordt bijgestaan door maar liefst 50 experts.

Tot zo ver gaat alles nog goed, maar zodra men op de website zoektermen als homeopathie, osteopathie, acupunctuur en 'KISS-syndroom' intikt, dan rijzen je de haren ten berge. Enkele citaten: 'Osteopathie kan helpen bij de volgende klachten: huilbaby, reflux, heupdysplasie, astma en eczeem.' (...) 'Het is wel belangrijk dat je naar een geregistreerde osteopaat gaat, die voldoet aan bepaalde kwaliteitsnormen. Als je het spannend vindt om naar een osteopaat te gaan omdat je niet precies weet wat hij met je baby gaat doen, kun je natuurlijk altijd van tevoren bellen voor meer uitleg. Waar vind je een osteopaat? Er zijn

twee beroepsverenigingen voor osteopaten, elk met een eigen kwaliteitsregister: de Nederlandse Osteopathie Federatie en de Nederlandse Vereniging voor Osteopathie. Hierbij zijn erkende, goed opgeleide osteopaten aangesloten. Het is belangrijk dat je kijkt naar een gespecialiseerde kinderosteopaat, die hier een tweejarige opleiding voor heeft gedaan'.

'De ene ouder zweert bij de homeopathische aanpak en de ander bij reguliere zorg'. Een homeopathisch geneesmiddel kan o.a. helpen bij: 'darmkrampjes, diarree en rode billen, geelzucht, spruw, oorontsteking'. (...) 'Om er zeker van te zijn dat je met een 'echte' homeopaat te maken hebt, kun je checken of hij is aangesloten bij een beroepsvereniging. Zo heb je de Vakgroep Homeopathische Artsen Nederland (VHAN) en de Nederlandse Vereniging van Klassiek Homeopaten (NVKH).'

In dezelfde trant wordt er op de website reclame gemaakt voor acupunctuur en gelooft men nog altijd in de niet bestaande kwaal KISS-syndroom en verzon men zelfs een nieuwe variant, het KIDD syndroom. De lange lijst met bruikbare indicaties wordt gelukkig nog wel gevolgd door de mededeling dat het bestaan van deze rare syndromen wel wordt erkend door de meeste osteopaten, maar niet door artsen.

UWV ALS SPONSOR VAN HET STAP

Het UWV, <https://www.stapuwv.nl/stap/p/scholings-register>, geeft/gaf werkzoekenden geld (€ 1000,-) om een 'opleiding' te volgen, maar dan wel een opleiding in de kwakkunde. Mensen kunnen zich o.a. inschrijven bij opleider Civas en bij Instituut CAM voor een cursus: hypnotherapie, aroma- en bach-bloesemtherapeut, energetisch therapie aura- en chakrahealer, innerlijk kind-therapeut, voetreflextherapeut, reiki-master, kruidengeneeskundige, edelsteentherapeut, kleurentherapeut, magnetiseur en orthomoleculaire (voeding)therapeut. Een cursus medische basis-kennis behoort ook tot de mogelijkheden. En via het Instituut voor Eclectische Energetische Natuurgeneeskunde (E.E.N.) kan er een 'registeropleiding E.E.N. therapeut' worden gevolgd. Hoewel het te begrijpen is dat het UWV moeite doet om mensen aan een baan te helpen, is het kritiekloos aanbieden van dit soort cursussen in wezen het aanbieden van een beter soort opleiding tot oplichter.

STAP-budget is sinds begin 2022 een nieuwe vergoeding voor scholing en staat voor Stimulering van de ArbeidsmarktPositie. Met dit budget

kan verbetering van iemands positie op de arbeidsmarkt worden bereikt. Men kan een vergoeding van maximaal € 1.000 per jaar aanvragen om te gebruiken voor scholing. Het STAP-budget is beperkt. In 2022 is er € 160 miljoen beschikbaar. Dit budget is verdeeld over 5 aanvraagperiodes. Hiermee kunnen ruim 160.000 personen scholing volgen. Meer informatie over het beschikbare budget en de aanvraagperiodes vindt u op het STAP-portaal. De informatieve site maakt wel duidelijk dat het combineren van meerdere opleidingen niet is toegestaan. De ambitieuze cursist, die dacht de homeopathie en de voetzoolreflexologie te gaan

combineren, die moet worden teleurgesteld!

De jury spreekt er zijn verbazing over uit, dat het UWV – na haar treurige demarches uit de jaren 2012-2015 toen vergelijkbare opleidingen tot spiritueel beltherapeut met baangarantie werden gesubsidieerd – nog niets wijzer is geworden na de brede kritiek uit 2015. Kamerleden maakten de UWV-leiding belachelijk en de door het familiebedrijfje van Paradidakt opgestreken subsidie werd eerst afgeschaft nadat de baangarantie niet kon worden waargemaakt. <https://www.kwakzalverij.nl/nieuws/uwv-vergoedthelderziende-opleiding-niet-meer/> ●

Productbeschrijving *De kwakzalvers van Kakelenburg*

Eenmaal per jaar komen in Kakelenburg de beste wonderdokters en beunhazen samen om drankjes tegen zweetvoeten, heimwee, de hik en liefdesverdriet te brouwen. Iedere kwakzalver kookt hier echter zijn eigen soep. Iedere speler trekt zolang ingrediënten uit zijn eigen, in de loop van het spel zelf samengestelde, voorraadbuidel totdat hij denkt dat zijn drank perfect is. Maar pas op: een paar knalerwten en de hele drank ontploft. Het is dus beter om op tijd te stoppen en

een kleinere portie te koken om zo met de opbrengst ervan kostbare ingrediënten aan te schaffen. Zo vult de voorraadbuidel zich met steeds meer nuttige ingrediënten, waardoor de volgende drank wellicht nog beter wordt en meer punten oplevert. In dit spel met meer dan 2000 combinatiemogelijkheden wordt het beproefde deckbuildingssysteem gecombineerd met het populaire 'push your luck'-mechanisme. Geschikt voor spelers van 10 tot 99 jaar oud. ●

Symposium

Een kritische kijk op leefstijlgeneeskunde

Datum: zaterdag 1 oktober 2022 13.30-17.00 uur
Locatie: De Nieuwe Liefde, Da Costakade 102, Amsterdam

Accreditatie is verkregen voor alle medisch specialismen

Programma

Voorzitter: **Antoinette Vietsch**, voormalig lid Tweede Kamer

13.30 uur

Uitreiking Gebroeders Bruinsma erepenning aan Frits Abrahams

13.45 uur

Uitreiking Meester Kackadorisprijs 2022

14.00-14.30 uur

Ik bepaal zelf wel wat ik drink

Floor van Bakkum, hoofd afdeling preventie Jellinek Kliniek
Roken is dodelijk staat op elk pakje sigaretten. Alcohol drinken is niet gezond en van drugs moet je afblijven. Gezondheid wordt heel belangrijk gevonden, maar heel veel mensen vinden het moeilijk om de link tussen gedrag van vandaag te koppelen aan de uitkomst van heel veel later. 'Ik mag ook niks meer' is een veelgehoorde klacht als er nieuwe maatregelen vanuit de overheid worden ingevoerd om mensen te stimuleren te stoppen of te minderen met roken of drinken. De overheid moet laveren in het spanningsveld tussen enerzijds haar verantwoordelijkheid om de gezondheid van haar burgers te beschermen en anderzijds de plicht om de individuele vrijheid te respecteren. Maar hoe groot is de last die middelengebruik meebrengt voor de volksgezondheid? Moeten overheid, werkgevers en verzekeraars maatregelen nemen om de leefstijl van burgers gezonder te maken? En wat zijn de maatregelen die een bewezen positief effect hebben op de volksgezondheid als het gaat om middelengebruik?

14.30-15.00 uur

Regelmatig bewegen werkt beter dan afvallen

Lukas Stalpers, hoogleraar radiotherapie Amsterdam UMC
Er bestaan misvattingen over het geringe en trage effect van preventieve maatregelen ter voorkoming van slechte leefstijlen. Een slechte leefstijl wordt te gemakkelijk afgedaan als een onoplosbaar probleem voor mensen met een lage sociaal-economische status (laag SES = laag inkomen, lage opleiding). Zelfs de WHO erkent armoede en slechte scholing niet als gezondheidsrisico's. In Nederland overlijden ieder jaar bijna 90.000 mensen vroegtijdig aan vermijdbare risico's. De meeste doden worden veroorzaakt door tabaksverslaving (24.500 doden), gebrek aan lichaamsbeweging (22.000 doden) en een lage SES (na correctie voor andere risicofactoren: ruim 13.000 doden). Opmerkelijk is dat 'overgewicht' een minder groot sterfterisico (3.000 doden) is na correctie voor andere risicofactoren, in het bijzonder na correctie voor gebrek aan lichaamsbeweging. Dit heeft directe consequenties voor preventie: verbeteren van matige lichaamsbeweging is niet alleen makkelijker haalbaar dan afvallen; 30 minuten per dag wandelen levert al snel een optimale conditie die met zwaardere conditietraining of intensief sporten weinig beter wordt. Deze vorm van preventie werkt snel: vergeleken met een zittende leefstijl verbetert matige beweging al binnen enkele weken de hart-longfunctie. Preventie moet niet alleen beoordeeld worden op wenselijkheid, maar moet ook haalbaar en effectief zijn, zoals stimuleren van regelmatig matige lichaamsbeweging. Dan is minder investering nodig in weinig effectieve maatregelen, zoals: hulp bij stoppen met roken, diëten en secundaire preventie.

15.00-15.30 uur

Pauze

15.30-16.00 uur

Sporten of niet sporten, dat is de vraag

Hans Savelberg, hoogleraar Universiteit van Maastricht

Dagelijks worden we via allerlei kanalen aangespoord om meer te bewegen, waarbij met meer bewegen vaak meer sporten wordt bedoeld. Sporten lijkt een panacee te zijn voor allerlei kwalen en de garantie te vormen voor een lang en gezond leven. Maar niet iedereen is blij met deze voortdurende oproep, zeker niet de mensen die een broertje-dood-hebben aan sporten. Wat zijn eigenlijk de positieve gezondheidseffecten van sporten? Is het echt nodig om wekelijks enkele uren in een sportschool door te brengen? In deze presentatie zal ik proberen uiteen te zetten wat beweeg- en sportgedrag is, en inzicht verschaffen in de huidige kennis over de gezondheidseffecten van bewegen.

16.30-17.00 uur

Mindfulness onder de loep

Aliëtte Jonkers, wetenschapsjournaliste

Aandachtstraining heeft een vaste plek veroverd in de gezondheidszorg. Wereldwijd hebben universiteiten centra voor mindfulness opgericht, waar men op een kussentje mediteert én onderzoek doet naar positieve effecten van mindfulness bij patiënten met depressie, burn-out, angst, ADHD, slaap, chronische pijn en opiaatverslaving, multiple sclerose, hartziekten, inflammatoire darmziekten en kanker. Voor studenten, co-assistenten, artsen in opleiding tot specialist en zorgverleners in de COVID-zorg zijn er speciale mindfulnesstrajecten. En ziekenhuizen en zelfs de gespecialiseerde ggz hebben mindfulness óók al omarmd als *evidence-based* therapie voor van alles en nog wat. Maar maakt de hype de grote beloften waar?

In deze sessie neemt wetenschapsjournaliste Aliëtte Jonkers de achterliggende studies kritisch onder de loep. Deelnemers aan de sessie krijgen bovendien inzicht in een onderwerp dat in veel onderzoek doorgaans onderbelicht blijft: negatieve bijwerkingen van mindfulness. En: is het wel zo gezond om alles met volle aandacht te ervaren, of is mindlessness – dagdromen en mijmeren – juist misschien wel een beter en veiliger alternatief?

16.30-17.00 uur

Forumdiscussie

Sprekers

Floor van Bakkum is hoofd van de afdeling Preventie van verslavingszorginstelling Jellinek. Ze is betrokken bij de ontwikkeling en uitvoer van landelijk en lokaal preventie beleid op het gebied van alcohol, tabak, drugs en gokken. Daarnaast is ze voorzitter van de programmalijn Preventie en Vroegsignalering van Verslavingskunde Nederland.

Lukas Stalpers is hoogleraar radiotherapie, Amsterdam UMC – Universiteit van Amsterdam. Hij deed zijn medisch opleiding aan de Radboud Universiteit, Nijmegen en *UCSF Medical Center San Francisco*. Zijn klinische expertise ligt in de behandeling van vrou-

wen met gynaecologische kanker en patiënten met een hersentumor. Zijn onderzoeksthema's omvatten radiobiologie en psychosociale oncologie. Hij is secretaris van de Nederlandse Vereniging voor Oncologie en lid van het Concilium Radiotherapeuticum van de Nederlandse Vereniging voor Radiotherapie en Oncologie (NVRO).

Hans Savelberg is als hoogleraar Academisch Onderwijs in Beweging verbonden aan de vakgroep Voeding en Bewegingswetenschappen van de Universiteit Maastricht. Hij doet onderzoek naar de effecten van bewegen (en niet bewegen) op gezondheid en cognitie en naar onderwijsvormen die studenten bewegen om te leren. Ook is hij betrokken bij onderwijs voor studenten Biomedische Wetenschappen, Gezondheidswetenschappen en Geneeskunde. Hans houdt erg van sporten ;-).

Aliëtte Jonkers is medisch journaliste voor vaktijdschriften, dagbladen en publiekstijdschriften. In 2015 won ze de VWN Publicatieprijs voor de beste wetenschapsjournalistieke productie: het artikel 'Met de hand op het hart' over reanimeren en de angst om een kasplantje te worden. Met dit artikel werd zij tevens voorgedragen voor de titel 'European Science Writer of the Year'. Ook is ze docent Bronnenselectie en -onderzoek aan de opleiding wetenschapsjournalistiek.nl. ●

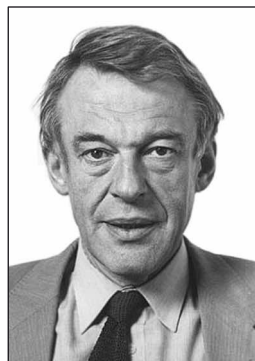
Inschrijving via www.kwakzalverij.nl

Van Mierlo in China

C.N.M. Renckens

Anders dan in de elders in dit nummer besproken biografie van Els Borst, valt er in de biografie, die Hubert Smeets schreef over D66-oprichter Hans van Mierlo, weinig te vinden dat betrekking heeft op alternatieve geneeswijzen en kwakzalverij.

Tweemaal bracht lezing van deze biografie toch nog wat oude herinneringen naar boven, die ik graag met de lezer wil delen. In de zomer van 1973 reisde een Nederlandse parlementaire delegatie door China en Van Mierlo maakte deel uit van dat gezelschap. Van Mierlo en Ed van Thijn trokken veel met elkaar op en deelden onder andere een luxe hotelsuite en een auto. De heren konden het goed samen vinden en stonden ook politiek niet ver bij elkaar vandaan, waarbij Van Thijn ook voorstander was van de door D66 gewenste staatkundige hervorming. Van Thijn ging voor *Het Vrije Volk* een reisverslag schrijven. Politiek hoogtepunt was een ontmoeting met premier Zhou Enlai, die in die periode hevig onder vuur lag van de Bende van Vier, maar zich toch kon handhaven. De Kamerleden zagen een weinig egalitaire samenleving, waar de bovenlaag een luxe leven kon leiden. Van Thijn schreef in zijn verslag: 'Van dag tot dag de gekste dingen meegemaakt. Van Mierlo voelde zich een dag niet lekker.' Van Thijn gaat naar een bediende om een aspirientje te vragen. 'Tien minuten later komt een hele equipe van dokters aanzetten om Van Mierlo een thermometer in zijn mond te steken: op blote voeten wegens de Culturele Revolutie. Renate Rubinst-

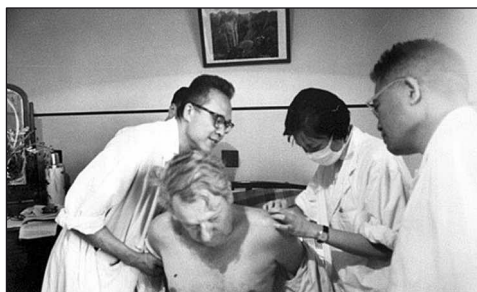
Hans van Mierlo

ein sprak er schande van dat we ons hadden laten inpakken. Dat heeft ons aan elkaar geklonken.'

Twee jaar eerder reisde een Amerikaanse delegatie door het land, vergezeld van pingpongteams en hoge politici onder aanvoering van Kissinger, die de weg moesten bereiden voor een bezoek van president Nixon aan China, omdat de VS de steun van dat land nodig hadden om van de Vietnam oorlog af te komen. Die politiek zou bekend worden onder de naam 'detente'. Tot de journalisten die met de delegatie meereisden behoorde ook James Reston, verbonden aan de *New York Times*. Anders dan bij Van Mierlo twee jaar later

was er bij Reston sprake van een serieuze kwaal: acute blindedarmontsteking. Op 26 juli 1971 publiceerde Reston, eenmaal terug in New York, op hilarische wijze het 'in memoriam' van zijn eigen appendix: 'Now, about my operation in Peking.' Reston werd opgenomen in het *Anti-Imperialist Hospital* in Peking en professor Wu Wei-jan verwijderde daar, bijgestaan door elf vooraanstaande medici, het ontstoken orgaan. De ingreep vond plaats na een ruggenprik en Reston kon tijdens de ingreep blijven praten met stafleden. Tweënhalf uur later was hij terug in zijn kamer. Onderweg nam hij nota van de Maoïstische propaganda en spreuken op de ziekenhuis-muren. Voorbeeld: 'The time will not be far off, when all the aggressors and their running dogs in the world will be buried. There is certainly no escape for them.' Een deel van die teksten bleek bij een tweede passage te zijn verwijderd. Op de tweede postoperatieve dag kreeg de patiënt last van opgeblazen darmen en toen werd het tijd om dokter Li Chang yuan, de acupuncturist van het ziekenhuis, te hulp te roepen. Li had geen medische opleiding genoten, maar bezat een grote ervaring als acupuncturist. Hij plaatste allereerst drie lange dunne naalden in de buitenkant van de rechter elleboog, alsmede drie naalden onder de knie, welke naaldjes af en toe beroerd werden. Intussen had Li twee stukjes van een kruid, ai geheten, aangestoken die eruit zagen als stukjes afgebroken goedkope sigaar. Hij bracht deze dichtbij de buikhuid, daarbij af en toe de naalden manipulerend. Deze behandeling kostte twintig minuten en Reston vroeg zich af of er geen simpelere manieren waren om wat gas uit de buik kwijt te raken, maar na een uur waren de klachten voorbij en ze zouden ook niet meer terug komen.

Vermeldenswaardig is dat het ziekenhuis waar Reston werd behandeld in 1916 was gesticht door de *New Yorkse Rockefeller Foundation* en aanvankelijk *Union Medical College* heette, later herdoopt tot het *Peking Union Medical College*. Na de communistische machtsovername werd het ziekenhuis in 1951 genationaliseerd. De westerse geneeskunde, die in de eeuwwisseling geleidelijk de traditionele Chinese geneeskunde had verdrongen, kreeg het toen moeilijk en werd daarna onder druk van de leiding van het land zo veel mogelijk weer vervangen door de primitieve Chinese geneeskunde. De medische staf was gedwongen om de leerstellingen van voorzitter Mao te bestuderen en geneeskunde en politiek konden niet van elkaar gescheiden worden, aldus het uit vier personen bestaande leidinggevende revolutionaire comité van het ziekenhuis, waarvan er

Reston ondergaat Chinese naaldkunst

twee een medische opleiding hadden genoten en twee niet.

De medici met wie Reston sprak waren nog niet unaniem enthousiast over de traditionele Chinese geneeskunde, maar hadden soms spectaculaire genezingen van blindheid, doofheid et cetera gezien. Zonder overdrijving kan worden gesteld dat het artikel van Reston de aanzet is geworden van de opkomst van niet-reguliere geneeswijzen in de westerse wereld. De effecten van acupunctuur als pijnbestrijding bij operaties werden in de literatuur al snel sterk overdreven en vrijwel alle enthousiaste publicisten over dit onderwerp stelden dat Reston zou zijn geopereerd met acupunctuur als narcose, wat niet het geval is geweest. Het is de verdienste geweest van onder meer Kimball Atwood dat hij daarop nadrukkelijk gewezen heeft. De goede verstaander ziet dat het enige effect van de op Reston losgelaten acupunctuur het op gang komen van de darmperistaltiek na een betrekkelijk kleine ingreep in de buikholtte is geweest. Ook zonder die naaldjes zou dat gebeurd zijn.

Telegraaf journalle

In januari 1983 ligt Van Mierlo weer eens in het ziekenhuis in verband met zijn hepatitis. Hij liep deze infectie, die tegenwoordig hepatitis-c heet, op door een bloedtransfusie in het AMC. De buitenwacht bracht de leverkwaal van de politicus graag in verband met zijn levensstijl, waarin een goed glas wijn niet ontbrak. De *Telegraaf*-journalist Thomas Lepeltak, redacteur van de dagelijkse roddelrubriek *Stan Huygens Journaal*, kreeg lucht van zijn ziekenhuisopname, waarop Van Mierlo er bij hem op aandrong daarover niet te publiceren. Hij zegde dit toe, maar niet veel later meldde Lepeltak dat de 'sympathieke oud-minister van defensie last heeft van een leverziekte en nog wel een paar maanden aan het ziekbed gekluisterd zou zijn'. Insinuerend vervolgde hij: 'en dat bevalt de levenslustige individualist in het geheel niet'. Van Mierlo is woedend en heeft 'zo'n

staaltje woordbreuk zelfs bij de *Telegraaf* nog niet meegemaakt.' Die *Telegraaf*journalisten zijn volstrekt onbetrouwbaar, zoals al eerder was gebleken toen die krant schreef dat Van Mierlo's toenmalige vriendin Gretta Duisenberg door de BVD zou worden gevolgd. Van Mierlo is bang dat deze geruchten zijn kansen op een latere functie zouden kunnen verkleinen.

Schrijver dezes kan meevoelen met de geplaagde politicus, want ik zelf had een vergelijkbare ervaring met een *Telegraaf*-journalist, redacteur van de medische pagina, die mij woorden in de mond legde, die ik nimmer gebruikt had. Ik viel destijds Houtsmuller hard aan omdat hij een waardeloze eigen kankertherapie verkondigde, had gelogen over zijn (niet bestaande) uitzaaiin-

gen en dus in mijn ogen een kwakzalver was. Steenhorst, de verantwoordelijke redacteur, beweerde ook nog dat ik Houtsmuller een oplichter had genoemd. Dat was niet het geval, maar 'wij rectificeren niet' en 'mijn geheugen laat mij nooit in de steek'. Het leidde tot een kostbare rechtszaak, die ik in eerste instantie won en in hoger beroep verloor. Dat ik de term 'oplichter' zou hebben gebruikt kon niet bewezen worden geacht, maar hem te kwalificeren als kwakzalver en leugenaar, dat werd mij verboden op straffe van een aanzienlijke dwangsom. Steenhorst ontving voor zijn misstap de Meester Kackadoris-prijs 2005 en schijnt daarover nog altijd verontwaardigd te zijn. Eigen schuld. ●

Thomas Lepeltak

Ad hominem

C.N.M. Renckens

TOINE KORTHOUT, BTW EN REUKVERLIES NA LONG COVID

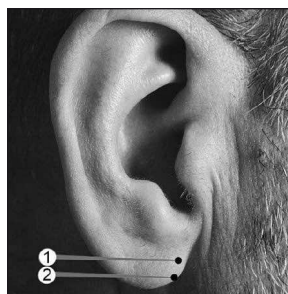

Toine Korthout

Door een attente tandarts werden wij gewezen op een nog niet wijd verbreide vorm van kwakzalverij bij mensen die na het doormaken van een covid-infectie reukverlies (anosmie) ervaren. In de uitgave *Scientific Dentistry United* van 2022, no 2 stond een artikel over de succesvolle aanpak van dit hinderlijke fenomeen door middel van auriculotherapie. De arts-acupuncturist Korthout van Praktijk Natuurlijk Beter uit Sleeuwijk beschreef een aantal gevallen van spectaculaire instant genezing na behandeling via manipulatie van twee acupunctuurpunten op de oorlel, in de juiste volgorde. Het artikel geeft eerst een adequate omschrijving van de wetenschappelijke en epidemiologische stand van zaken over de post covid anosmie om daarna in alle ernst de

ooracupunctuur ten tonele te voeren.

Bij mij kwam natuurlijk de neiging op om deze behandelaar en zijn 'ontdekking' in een badinerend stukje op de hak te nemen, maar die naam Korthout: waar kende ik die toch van? Opeens wist ik het, het ging hier om de man, die zo ongeveer in zijn eentje de Belastingdienst op de knieën heeft gekregen door in april 2014 bezwaar te maken tegen de per 1 januari 2013 ingevoerde btw-heffing voor alternatieve geneeswijzen. Hij beschreef zijn bijdrage en het verloop van de rechtsgang in meerdere procedures triomfantelijk op zijn website <https://natuurlijkbeter.com/>. Ook in het *NTtdK* schonken wij herhaaldelijk aandacht aan deze beschamende gang van zaken

De Korthoutmethode

waarin Korthout, gesteund door de NAAV en een slimme belastingadviseur, aanzienlijk beter voorbereid de rechtszaak in ging dan de Belastingdienst. Niet alleen alternatieve artsen blijven vrijgesteld van btw-heffing, dat lijkt ook te gelden voor niet BIG-geregistreerde genezers zoals chiropractoren, osteopaten et cetera. Dit resultaat overtrof de verwachtingen van Korthout, zo valt op zijn website te lezen. Het gevolg van dit zwakke optreden van de Belastingdienst is dat de fiscus jaarlijks ten minste 65 miljoen euro misloopt. En kwakzalvers kunnen beweren dat de overheid aan hun alternatieve geneeswijzen bevozen gezondheidskundige waarde toekent, een stuitende onwaarheid. En dan vergaat ons als kwakzalverijbestrijders wel het lachen. Hoe kan iemand ooracupunctuur serieus nemen en tegelijkertijd zo effectief optreden in de rechtszaal, dat de NAAV hem in 2015 tot erelid benoemde en de NVPA hem een gedeelde Pruimenbloesemprijs toekende? Een prijs die hij overigens moest delen met Ronald Pluut, een oude bekende van onze vereniging. Aan Korthouts website ontleen ik de volgende gegevens over zijn vorming en zijn beroepsmatige activiteiten.

Zijn opleidingen

Onze solistisch werkzame naaldartiest is een heus studiehooft geweest: 1983: afgestudeerd als natuurgeneeskundig therapeut (algemene natuurgeneeskunde en homeopathie); Nederlandse Akademie voor Natuurgeneeskunde (voltijds dagopleiding) in Hilversum; 1988: master geneeskunde behaald; Rijksuniversiteit Limburg in Maastricht; 1989: Vakdiploma Drogist behaald; Stichting Pharmaceutische Kleinhandelsconventie in Amsterdam; 1991: afgestudeerd als arts; Rijksuniversiteit Limburg in Maastricht; 1994: cursus Keuring Rijgeschiktheid; VVAA in Utrecht (i.s.m. CBR en Ministerie van Verkeer en Waterstaat); 1996: NAAV C-diploma behaald (specialisatie auriculo medicinae [ooracupunctuur], bijvak acupunctuur gerelateerde therapieën); Stichting NAAV Onderwijs in Haarlem; 1997: certificaat cursus Instructeur Elementaire Reanimatie van Volwassenen; VVAA in Utrecht; 2001: certificaat Basisopleiding Begeleider Bibliodrama; CCV in Antwerpen; 2003: certificaat cursus Instructeur AED; VVAA in Utrecht; 2007: cursus Instructeur Quick Quality BLS/AED Trainingen; AED Solutions in Stramproy; 2013: certificaat opleiding Pedagogisch-Didactische Bekwaamheid voor docenten in het hbo; HAN / Interstudie NDO in Nijmegen. Tot zo ver de opleidingen die Korthout ooit heeft doorlopen.

Werkervaring of hoe kon hij leven van zijn kwakzalverij?

Een overzicht: november 1983 – heden: eigen praktijk (Praktijk voor Natuurgeneeskunde Sleeuwijk / Natuurlijk beter – vanaf 1991 artsenpraktijk); 2004 – 2012: docent BLS-AED, docent Auriculo, SNO te Haarlem; 2012-2015: docent Auriculo, NERF te Bunnik; 2005-2008: keuringsarts, Mediplus te Groningen; 2008 – heden: docent medische basiskennis, HvNA te Velp; 2011 – heden: docent medische basiskennis Shenshou Open University; 2017: docent van (via GAIA/ABAN) KNMG-geaccrediteerde nascholing bij Goudse Akademie (Wierden). Duidelijk wordt wel dat de ex-drogist met een basisartsdiploma moest bij schnabbelen om aan een redelijk inkomen te komen. Lesgeven als docent in Bunnik en aan de Chinese ‘universiteit’ aan de Gelderse kade te Amsterdam. Ook beschikbaar voor rijbewijskeuringen en daarnaast kan men hem ook inhuren als interactieve bibliotherapeut. Tot zo ver deze schets van een van de knapste acupuncturisten van ons land. Wij zijn benieuwd waar hij in de komende tijd nog meer opduikt, want dat hij het hier niet bij laat, dat lijkt wel duidelijk. En zijn BIG-herregistratie was geen enkel probleem.

IN MEMORIAM WILLIBRORD FREQUIN

Willibrord Frequin

Willibrord Frequin (Arnhem, 6 september 1941 – Laren, 26 mei 2022) was een Nederlands journalist en televisiepresentator. Hij werkte gedurende zijn tumultueuze loopbaan ook als programmamaker. Zijn optreden in de jaren 80 het beroemde tv-programma *Brandpunt* bracht hem naar de top van zijn carrière. Daarna ontstond een geleidelijke neergang, hoewel hij bijna tot zijn laatste levensjaar bleef doorwerken. Grote publiciteit kreeg hij toen hij in een anatomisch laboratorium zogenaamd afgesneden hoofden ontdekte, die in gebruik zouden zijn bij seksuele

geperverteerden. Het bleek een verzinsel te zijn. Bij de publieke omroep was hij daarna uitgerangeerd en hij ging toen in de jaren negentig ging Frequin aan de slag bij *RTL 4*, *RTL 5* en later *SBS6* als presentator van *Achter gesloten deuren* en *De week van Willibrord*. Dit laatste was een confronterend nieuwsprogramma waarin Frequin allerlei soorten onrecht in de samenleving aan de kaak stelde en vaak rechtstreeks de confrontatie met de dader aanging. Zijn journalistieke methode was zeer direct en weinig objectief, en werd al snel als controversieel bestempeld. Persiflages van zijn optreden en achtervolgingen verschenen in *Kopspijkers* en *Koefnoen*. Tussen 1996 en 2003 maakte Frequin ook *Ooggetuige* en *Toppers*. In 1993 kwam de kwakzalvers-sekte van Jan Pieter de Kok in het nieuws. Deze ex-fysiotherapeut bracht met zijn 'iatrosomie' (gras eten tegen kanker e.d.) enkele patiënten in levensgevaar en toen De Kok de media zo veel mogelijk vermeed was het Frequin, die hem met de microfoon in de hand hardlopend achtervolgde. Er kwamen Kamervragen, maar juist in datzelfde jaar had de wetgever, met de brede steun van het parlement, besloten dat geneeskunde voortaan een vrij beroep zou zijn, nog enigszins gereguleerd via de Wet BIG. Dat maakte vervolging bepaald niet gemakkelijker. In de diverse necrologieën wordt zijn werkwijze beschreven, maar iets daarvan heb ik van dichtbij kunnen waarnemen. Op zoek naar een quote van de VtdK over een actuele kwakzalverskwestie kwam Frequin eens naar Hoorn en werd een vraaggesprek opgenomen. Hij werd alleen vergezeld door een zeer onderdanige en hypernerveuze cameraman, die door de toen ernstig verloederde Frequin op schandalige wijze werd uitgescheiden. Toen *RTL4* daarna nog eens belde heb ik geweigerd mij nog door deze man te laten interviewen. Dat hij ruste in vrede.

JAN WILLEM COHEN TERVAERT EN DE SILICONENZIEKTE

Het was voor onze vereniging een nieuw fenomeen: een hoogleraar van een Nederlandse universiteit, die een wetenschappelijke vereniging voordraagt als kandidaat voor de Meester Kackadorisprijs. Toch geschiedde dit eind 2016 en de melder was de Maastrichtse internist en immunoloog Jan Willem Cohen Tervaert. Naast de nominatie voor de prijs verzocht Cohen Tervaert ons om hulp bij het onder druk zetten van Zorg Instituut Nederland (ZIN) en VAGZ (Vereniging Artsen Volksgezondheid), die ten onrechte zouden adviseren tegen het verwijderen van

siliconen prothesen bij gezondheidsklachten. Ook dezelfde benadering door de Ned Ver Plastische Chirurgie werd door Cohen Tervaert als onwetenschappelijk betiteld en kon gelijk gesteld worden aan kwakzalverij. Er ontspon zich in 2017 een forse discussie met als deelnemers, de VtdK, Cohen Tervaert en het bestuur van de NVPC. Onrust over mogelijke systemische bijwerkingen van de borstprothesen bestond al geruime tijd en periodiek flinkt die op als er weer eens een wetenschappelijke publicatie is verschenen of na artikelen in de lekenpers of tv-documentaires.

Bijwerkingen

De beweerde bijwerkingen waarover wij spreken zijn meervoudig. Lokale klachten ten gevolge van contracturen (schrompeling en kapselvorming) geven pijnklachten al of niet in combinatie met scheurtjes in de prothese en lekkage naar de omgeving van de prothese. Vervangen van de oude prothese is bij dergelijke klachten dagelijkse praktijk en onomstreden. Een tweede categorie bijwerkingen is het optreden van borstimplantaatgeassocieerde grootcellig anaplastisch lymfoom (BIA-ALCL). Deze angstaanjagende bijwerking is echter zeer zeldzaam en presenteert zich als een seroom (vochtophoping) De sterfte ten gevolge deze vorm van kanker is minimaal want zij is goed behandelbaar. De derde categorie betreft de bewering van sommige onderzoekers dat draagsters van borstprothesen een verhoogde kans hebben op auto-immuun stoornissen. Onderzoekers uit Israël kwamen echter pas tot een lekker statistisch significante toename van het aantal auto-immuun aandoeningen als zij ook ME/CVS mee telden als auto-immuun ziekte.¹ De auteurs wilden wel erg graag iets bewijzen. Cohen Tervaert kraaide in de media dat vrouwen met een implantaat 21% meer kans hadden op een auto-immuunziekte. De *NTvG*-redactie inviteerde drie experts tot het geven van een reactie op het Israëlische artikel en geen van hen was onder de indruk van de Israëlische publicatie, waarvan ook Cohen Tervaert een bijdrage had geleverd.² Ik attendeerde mevrouw Van Amersfoort van het Meldpunt Klachten siliconen op die kritische commentaren en riep haar op ervan op haar website melding te maken. Ze deed dat niet.

De vierde categorie bijwerkingen kreeg als naam ASIA (*autoimmune/inflammatory syndrome induced by adjuvants*) of de *breast implant illness*. De klachten vertonen grote overeenkomst met omstreden aandoeningen als chronische Lyme, postcovidklachten, post Q koorts, CVS en dergelijke. Deze klachten bestaan uit ernstige ver-

moeidheid, concentratiestoornissen, haaruitval, klachten van spieren en gewrichten, als mede droge mond en ogen. In een artikel in *Skepter* groepeerde ik deze BII als een modeziekte en een belangrijk kenmerk daarvan is het activisme van enkele sympathiserende medici, stevast samenwerkend met een actieve patiëntenvereniging.

Cohen Tervaert

Nederland telt maar weinig sympathiserende medici en de bekendste is – buiten Cohen Tervaert – de aan de VU verbonden hoogleraar interne Nanayakkara, die een siliconenpoli opende. Cohen Tervaert had ook een dergelijke poli, maar moest deze op last van zijn universiteit sluiten, omdat hij deze te solistisch en buiten het universitaire ziekenhuis uitvoerde. De bij modeziekten obligate patiëntenbeweging wordt vertegenwoordigd door het SVS-Meldpunt Klachten Siliconen, opgericht door ervaringspatiënt Marga van Amersfoort, die zo'n 1000 patiënten zou vertegenwoordigen.

Een relatieve buitenstaander in het debat is de aan de Hogeschool Arnhem en Nijmegen (HAN) verbonden onderzoeker Dijkman, die hoogst alarmistische films en informatie verspreidt en die op theatrale wijze uitdraagt dat er bij lijdsters aan de BII overal in lymfeklieren en zelfs in de hersenen siliconendeeltjes kunnen worden aangetroffen. Een artikel in een niet al te hoog aangeschreven medisch tijdschrift (*JAMA Network Open*, niet te verwarren met de *JAMA*) dat verscheen op 20 september 2021 wakkerde de onrust weer aan.³ De eerste auteur van het artikel, de voornoemde Harry Dijkman, trad nog dezelfde dag op in het televisieprogramma *Radar*, waar hij beweerde dat borstimplantaten allemaal potentieel gevaarlijk zijn.

Ook de goed gemaakte tv-documentaire *Moordtieten* hield het debat gaande en *De Groene* publiceerde in september 2021 een uitgebreid en goed gebalanceerd artikel over de siliconen-problematiek.⁴ Intussen gaat zowel in Nederland als in het buitenland de research verder en blijkt bij veel vrouwen de kwaliteit van leven, zoals die

wordt bevorderd door de siliconenprothesen (ongeveer 20.000 plaatsingen per jaar in Nederland, een derde na behandeling voor kanker, twee derde om cosmetische redenen.) vooralsnog te prevaleren boven de angst voor de bijwerkingen. In Nederland draagt drie procent van alle vrouwen een siliconen borstprothese. Cohen Tervaert was en is een veelgevraagd commentator op tv en in de media en is pleitbezorger van explantaties (verwijderen van de siliconen prothese) bij het optreden van de voornoemde gezondheidsklachten. Voor vrouwen met deze klachten, die explantatie wensen en die problemen hebben met de verzekeraar zet hij zich gaarne in. Ook is hij adviseur van het Meldpunt en treedt regelmatig op op voorlichtingsbijeenkomsten. In de activistische sector van de patiëntenvereniging geldt hij als een van de weinige artsen in Nederland, die begrip hebben voor de klachten bij de draagsters. Hij blijft geloven in het veelvuldig ontstaan van auto-immuunziekten bij de draagsters van de implantaten en vermoedelijk ook in het realiteitsgehalte van ASIA of BII.

Zoals in 2019 al eens in het *NTvG* was gereageerd op een aanvechtbare publicatie – toen uit Israël – zo stelde dat tijdschrift anno 2022 opnieuw haar kolommen open voor een maatschappelijk zeer gewenste correctieve actie. Nadat het alarmerende artikel van Dijkman c.s. was verschenen en de simultane *Radar*uitzending had plaatsgevonden op 20 september 2021, werd in het AVL besloten dat deze eenzijdige berichtgeving moest worden weersproken. De auteurs kwamen ditmaal uit de epidemiologisch zeer hoog aangeschreven afdeling van prof. Floor van Leeuwen. Auteurs waren ook arts-onderzoeker Spoor en hoogleraar pathologie De Jong, verbonden aan het AmsterdamUMC. De samenvatting van hun grondige commentaar luidde als volgt:

'Siliconen borstimplantaten staan regelmatig in de belangstelling van de media. Nieuwsberichten hierover worden echter vaak gekenmerkt door ongenueanceerde of alarmerende verslaggeving. Een veelbesproken onderwerp betreft het omstreden ziektebeeld *breast implant illness*. Ook worden siliconen borstimplantaten in verband gebracht met auto-immuunziekten. In de wetenschappelijke literatuur is er echter geen overtuigend bewijs voor deze verbanden. Dit komt doordat de studies naar deze verbanden vaak methodologisch te kort schieten. (...) Borstimplantaten dragen in belangrijke mate bij aan de kwaliteit van leven van veel vrouwen met borstkanker. Dat geldt ook voor vrouwen die implantaten hebben vanwege een cosmetische reden.

Daarom moeten de potentiële risico's van siliconen borstimplantaten zorgvuldig worden afgezet tegen de voordelen ervan. Solide wetenschappelijke onderbouwing is hierbij van cruciaal belang. Ongenuanceerde berichtgeving op basis van gebrekkig onderzoek leidt tot onnodige onrust bij vrouwen met een siliconen borstimplantaat.'

Het artikel werd op 26 januari 2022 geaccepteerd door het *NTvG* en verscheen op 22 april. Hopelijk kan het bijdragen aan een genuanceerd debat over een serieus volksgezondheidsfenomeen. Iedereen kan kennis nemen van dit commentaar, want het zit niet achter de gebruikelijke *NTvG pay wall* van tien jaar. ●

Literatuur

- 1 Abdulla Watad, Vered Rosenberg, Shmuel Tiosano et al. Silicone breast implants and the

risk of autoimmune/rheumatic disorders: a real-world analysis. *International Journal of Epidemiology*, 2018, 1–9. doi: 10.1093/ije/dyy217

- 2 Eurelings L. Siliconen Borstimplantaten en auto-immuunziekten. *Ned Tijdschr Geneesk.* 2019;163;D3694. 2019

- 3 Assessment of Silicone Particle Migration Among Women Undergoing Removal or Revision of Silicone Breast Implants in the Netherlands. Henry B. P. M. Dijkman; Inca Slaats, Peter Bult. *JAMA Network Open.* 2021;4(9):e2125381. doi:10.1001/jamanetworkopen.2021.25381

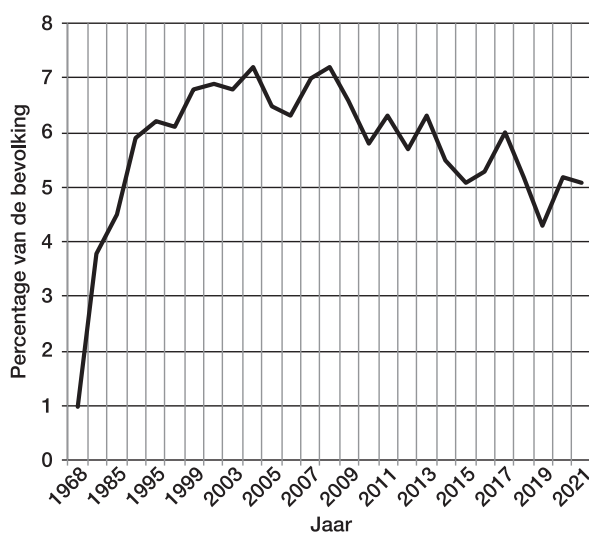
- 4 Daphne van Paassen. Het siliconendebat – over oorzaken, gevolgen en onderzoek. Kies je inderdaad voor een 'tijdbom'? *De Groene Amsterdammer*, 8 september 2021.

Neemt de kwakzalverij steeds maar toe?

C.N.M. Renckens

Dat is een van de meest gestelde vragen als ik in gesprek kom met een geïnteresseerde leek of journalist. Het antwoord kan al sinds een jaar of twintig ontkennend worden gegeven: nee, het neemt niet toe, de alternatieve consumptie daalt in ons land zelfs geleidelijk. Erg makkelijk om daar achter te

komen is het overigens niet. Jarenlang hebben wij gelukkig de Gezondheidsenquête van het CBS en die schetst het beeld, zoals te zien is in de tabel. Het percentage van de Nederlanders dat in 2021 een alternatieve genezer bezocht was 5,1%. Een tweede zeer betrouwbare bron was jarenlang skepticus Jan-Willem Nienhuys, die jaarlijks de

Tabel. Percentage bevolking behandeld door een alternatieve genezer

ledentallen van de diverse alternatiefgeneeskundige artsenverenigingen, onder andere van homeopaten en natuurgenezers, turfde. Vorig jaar besloot hij zijn bevindingen over 2020 niet meer naar buiten te brengen omdat de websites van die clubs steeds slechter werden bijgehouden, zodat er van enigszins betrouwbare cijfers geen sprake meer kon zijn. Zijn conclusie luidde dat we hier te maken hebben met een sector in krimp en verval. Hij sluit overigens niet uit dat hij volgend jaar toch weer een nieuwe poging zal doen. Een andere belemmering c.q. storende factor zou wel eens gelegen kunnen zijn in de lidmaatschappen van clubs als Arts en Voeding, Arts en Leefstijl en Artsen Covid Collectief. Onder die paraplu's schuilt hoogst vermoedelijk een flink aantal met de kwakzalverij sympathiserende artsen. Je vindt er zelfs een aantal hoogleraren, met als bekendste de Leidse internist Hanno Pijl en de Utrechtse psychiater Jim van Os. De website van het Artsen Covid Collectief vermeldde in juli 2022 nog het ongeloofwaardige getal van 2700 medici als aantal leden. Niet weinigen zullen alleen door de discussie over het vaccin geïnteresseerd geraakt zijn in de discussie over de voor- en nadelen van de anti-covid vaccinaties. En als men eenmaal in het foute kamp is beland, dan is de drempel om ook andere niet-reguliere opvattingen te gaan

omhelzen een stuk lager geworden. Ook buiten de geneeskunde worden dan niet zelden curieuze opvattingen aangehangen. Een duidelijk voorbeeld ervan is de Heemstedse antivax huisarts Frank Roodenburg. Hij werd erover op de vingers getikt door de IGZ, maar blijft zijn ideeën natuurlijk koesteren. Verbazend was het dan ook niet toen de man medio 2021 in een tv-interview op zo'n ultraconservatieve tv-zender stelde dat er sprake was van een 'corona-gate', gericht op depopulatie¹ van onze bevolking. Op de vraag wie daar dan achter zouden moeten zitten, zei hij eerst dat het niet zijn vakgenoten, de artsen waren, maar wel de driehoek, die bezig is de wereld in haar macht te krijgen: de Rothschilds, het *World Economic Forum* en de Rockefeller's. Het geklets van Roodenburg over de enorme vaccinatieschade die wordt aan gericht door het mRNA covid vaccin werd door wetenschapsjournalist Maarten Keulemans pure voo-doo kletsboek genoemd. Voor zover bekend praktiseert deze man nog altijd als huisarts. Opname op de gesloten afdeling, lijkt me. ●

Noot

¹ Depopulatie. Betekenis vlg. ENSIE-woordenboek: ontvolking, afnemning van de bevolking.

Lezenswaardige biografie Els Borst

C.N.M. Renckens

Eind vorig jaar verscheen bij uitgeverij Wereldbibliotheek de biografie van Els Borst (1932-2014), met als ondertitel *Medicus in de politiek*. Het 480 pagina's dikke werkstuk van biografe Nele Beyens ontving over het algemeen positieve recensies en voor een globale recensie van deze biografie verwijs ik naar de recensies zoals die verschenen zijn in de kwaliteitskranten.

De *Volkskrant* constateerde dat Beyens veel wetenswaardige feiten had opgediept, maar concludeerde evenwel dat de hoofdpersoon in deze bio een onkreukbare dame is, die nogal op afstand blijft.

Ik ontsla hierbij mijzelf van de plicht een volledige conventionele recensie te schrijven maar zal een aantal onderwerpen aansnijden, die mijn bijzondere aandacht hebben getrokken en die natuurlijk vooral niet-reguliere geneeswijzen betreffen alsmede de politieke afhandeling van de atypische ziektebeelden die optraden na de Bijlmer-ramp, de Enschedese vuurwerkramp en de cafébrand in Volendam.

Met bijzondere aandacht nam ik kennis van Borsts aanzienlijke belangstelling voor de seksuologie, toen zij als jong arts deelnam aan de huiskamerdiscussies en lessen onder leiding van de psychiater Van Emde Boas. Deze laatste was de pionier van de seksuologie in ons land, een vakgebied dat door veel artsen nog werd afgewezen, totdat met zijn benoeming in 1970 als de eerste hoogleraar seksuologie in Nederland het pleit beslecht werd. Ook haar latere echtgenoot Jan Borst en diens jongere broer Piet Borst namen enige tijd deel aan deze bijeenkomsten. Els Borst verloor na enige tijd haar belangstelling voor de

Els Borst

seksuologie en echtgenoot Jan ging in opleiding tot gynaecoloog bij de befaamde Amsterdamse vrouwenarts Kloosterman. Hij zou al vrij snel stoppen met die opleiding en later de microbiologie verkiezen. (p. 46 e.v.)

Als jong arts startte Borst haar loopbaan in de immunohematologie en ze zou in 1972 op het probleem van het rhesus-antagonisme promoveren. In de wereld van bloedtransfusie-laboratoria vielen haar bestuurlijke kwaliteiten al snel op. In 1977 werd haar verzocht te solliciteren naar de functie van medisch directeur van het Utrechtse Academisch Ziekenhuis AZU. Ze werd het en zij

zou deze functie vervullen totdat ze in 1986 vice-voorzitter werd van de Gezondheidsraad. In Utrecht kreeg zij te maken met alle problemen waarmee een ziekenhuisdirecteur te maken krijgt en waarbij zij inzette op rust en samenwerking. Maar liefst vier pagina's wijdde Nelens aan de problemen die de ons welbekende Smalhout, hoogleraar anesthesiologie, veroorzaakte. Tijdens het lezen van de aan hem gewijde paragraaf ('Hoe je Els Borst kwaad kon krijgen') vroeg ik mij af of er nog zaken aan het licht zouden komen die mij nog niet bekend waren. Zijn reputatie als ruziezoeker (Borst sprak in haar aantekeningen over 'een onvervalste querulant') ging van start toen hij tijdens zijn oratie uit 1972 met de 'onthulling' kwam dat er in ons land jaarlijks honderden onnodige narcosedoden te betreuren waren. Hij zou er tijdens zijn gehele verder loopbaan genoeg in scheppen om de 'medische missers' van zijn vakgenoten breeduit te publiceren. In het AZU woedde destijds een machtsstrijd tussen Smalhouts afdeling anesthesiologie en de zelfstandige afdeling cardio-anesthesiologie. Smalhout gebruikte bepaald onfrisse methoden om de machtsstrijd te winnen, klapte tegen politici en journalisten uit de school en bestookte Borst met brandbrieven en schroomde zelfs niet om bij haar thuis langs te gaan. De 'ijdelruit Smalhout' (dixit Plasterk) kritiseerde onze Vereniging in zijn *Telegraaf*-column toen wij in 2001 de Lijst der Twintig Grootste Kwakzalvers van de Twintigste Eeuw publiceerden. Hij nam het in zijn column op voor de bekroonde kwakzalvers Sickesz, Van der Schaar en Jomanda. Ook was hij eens te zien op de voorpagina van de *Privé*, waar hij met Jomanda poseerde bij een subcomateuze en ernstig invalide man wiens problemen ontstonden na een trauma, opgelopen tijdens een ongeval. Als *Telegraaf*-columnist was hij de buikspreker van conservatief Nederland en maakte hij korte tijd deel uit van de klik rond Fortuyn. Borst heeft hem aanvankelijk gesteund, maar had later flink tabak van de man, die ooit ook nog eens werd gearresteerd wegens verboden wapenbezit. Tijdens de onverkwikkelijke machtsstrijd rond de anesthesiologie trachtte Smalhout eenmaal een tactische zet te doen door een mogelijk met de narcose samenhangende medische fout van de cardio-anesthesiologie aan de grote klok te hangen. De AZU-directie diende een tuchtklacht in tegen haar eigen medewerker Smalhout wegens schending van het beroepsgeheim. Dit leidde tot een berisping, hetgeen een zware maatregel mag heten. Genoeg hier over Smalhout, maar niet onvermeld kan blijven dat de Nederlandse Ver-

eniging van Anesthesiologie Smalhout, die toen al 86 was, in 2013 tot erelid benoemde. (p. 105-108).

Tijdens haar ministerschap onder Kok van 1994 tot 2002 kreeg Borst te maken met de noodzaak tot bezuinigingen, tot het invoeren van progressieve medisch-ethische regelgeving en de hoop dat er met preventie meer gezondheidswinst te halen zou zijn dan met curatieve geneeskunde. Els Borst koesterde die laatste hoop zeker, maar de praktijk zou weerbarstig blijken. De grootste successen van volksgezondheidsbeleid (*old public health*) waren al behaald: vaccinaties, schoon drinkwater, sanitaire voorzieningen, afvalbeleid, uitroeiing van malaria, pokken, tbc en cholera. Begin twintigste eeuw kwamen daarvoor in de plaats de welvaartsziekten als kanker, hart- en vaatziekten en suikerziekte. Ook moest er veel gebeuren aan het reguleren van alcoholgebruik en roken. De aanpak van deze problematiek was minder eenvoudig en *evidence-based* bewijzen van werkzaamheid van allerlei interventies waren niet gemakkelijk te leveren. Er verschenen talrijke nota's en scenario's, maar met deze *new public health* waren resultaten aanzienlijk moeilijker te boeken. Gevoegd bij haar liberale D66 levensopvatting met zijn afkeer van dwang, alsmede met de noodzaak tot bezuinigingen, bleven groot-scheepse campagnes uit. Ook anno 2022 is de zin van leefstijlgeneeskunde nog niet onomstreden en zijn de resultaten niet zo eenduidig. Recht curieus vond ik de besluitvorming over het antirookbeleid, waar verhoging van de accijnzen het meest effectieve ontmoedigingsinstrument is, maar waartegen protest rees, omdat het 'koopkrachtplaatje' zou worden beïnvloed en dat met name mensen met een kleine beurs zou gaan treffen. Borst kreeg haar zin niet, maar vond deze argumentatie 'idiot'. (p. 230-240). Uiteindelijk zou Borst in haar strijd met de tabaksindustrie redelijk succesvol zijn, een feit waarop zij zeer trots was.

In juni 1999 maakte Borst de moeilijkste episode uit haar loopbaan door, nadat de parlementaire enquêtecommissie (PEC) over de Bijlmerramp een uiterst kritisch rapport had geschreven waarin Borst scherp werd aangevallen en dat zou resulteren in een motie van afkeuring van haar beleid. Ze heeft toen daadwerkelijk overwogen af te treden. Borst had de aanzienlijke hoeveelheid goodwill uit het eerste kabinet-Kok verbruikt en zou in het tweede kabinet-Kok met veel meer politiek te maken krijgen, temeer daar zij inmiddels vicepremier was. Zij erfde het dossier van de vliegcrash in de Bijlmer van 4 oktober 1992 van haar voorganger en dit hoofdpijndossier

zorgde niet alleen voor aanhoudende complottheorieën – het El Al toestel zou uranium aan boord hebben gehad en bewijsmateriaal zou door mannen in witte pakken uit het neergestorte toestel zijn verdonkeremaand – maar ook voor aanhoudende gezondheidsklachten bij de buurtbewoners. De overheid maakte een speciale telefonische noodlijn aan, die mensen met klachten doorverwees naar de reguliere Amsterdamse gezondheidszorg. Bij het aantreden van Borst in 1998 liep er reeds een onderzoek van psychiater Berthold Gersons naar de psychische gevolgen van de omwonenden en de geleverde nazorg. Hij stelde vast dat er bij ongeveer 25% sprake was van aanhoudende lichamelijke en psychische klachten, maar dat er geen sprake was van een duidelijk ziektepatroon. De Amsterdamse GG&GD was in de zomer van 1994 al met soortgelijke constatering gekomen. De roep naar meer onderzoek, afkomstig van de Bijlmerbewoners en steeds meer aangejaagd door Kamerleden als Tara Singh Varma (GL), Rob van Gijzel (PvdA), later ook Rob Oudkerk (PvdA), bleef komen. Begin 1999 kwam het AMC naar buiten met een tussentijdse conclusie van zijn inventariserend onderzoek. Dat onderzoek was in 1997 *contre coeur* gestart door Borst. Opnieuw werd vastgesteld dat er van een specifieke Bijlmerziekte geen sprake was. Onder grote parlementaire druk besloot Borst aan het AMC te vragen om alsnog en wederom een lichamelijk onderzoek te gaan doen bij mensen, die dat zouden willen. Volkomen terecht wezen de AMC-autoriteiten dit verzoek af. Niek Urbanus, de hoogste baas van het AMC, noemde het ‘onverantwoord dat gezagsdragers zulk een ongericht bevolkingsonderzoek beloven’ en de hoogleraar interne geneeskunde Ernst Briët zocht nog liever ‘naar een speld in een hooiberg, want dan weet ik tenminste waarnaar ik zoek en doe ik niemand kwaad.’ Het AMC hield voet bij stuk, ondanks maximale pressie van ministerie, GG&GD, Inspectie en burgemeester. Borst betoonde zich hier nog altijd meer medicus dan politica, maar de prijs was hoog. De Tweede Kamer besloot tot instellen van een Parlementaire Enquete Commissie (PEC) om te zien of er dingen mis waren gegaan. De verhoren vonden plaats in maart 1999 en ook Borst werd op bijna agressieve wijze verhoord. Met name Oudkerk, deel uitmakend van de regeringsfractie PvdA, viel haar scherp aan. Het eindrapport verscheen op 22 april 1999 en bevatte conclusies, die Borst onacceptabel vond en die zij in de parlementaire bespreking van dat rapport hardnekkig bleef verwerpen. Conclusie 14 stelde bijvoorbeeld dat

‘traagheid en onderschatting’ van de kant van de overheid ertoe had geleid dat ‘uiteindelijk de gezondheidsklachten in aard en aantal waren toegenomen’. Borst nam deze conclusie zeer hoog op en doceerde de Kamerleden dat dergelijke gezondheidsklachten na een ramp niet altijd te voorkomen zijn en dat zich dan steeds dezelfde klachten kunnen manifesteren: moe/gewrichtspijn/concentratie/huid/spierpijn/stress-> bloeddruk, immuunsysteem. Veel Kamerleden waren verontwaardigd over Borsts verdediging en onwil om fouten toe te geven. Er ontstond een heuse crisissfeer en Borst zwaaide met haar portefeuille als de motie van afkeuring zou worden aangenomen, hetgeen alleen kon als een aantal Kamerleden van de regeringspartijen zou meestemmen. Uiteindelijk slaagden Kok en Melkert erin om het aantal meestemmers terug te brengen, waardoor de motie werd verworpen. Borst hield aan deze affaire een nare nasmaak over en nam het vooral Oudkerk, arts, en Kant, epidemioloog, kwalijk dat zij om politieke redenen – D66 was een electorale concurrent – argumenten van medisch-wetenschappelijke aard niet hadden laten prevaleren. Borst heeft het Oudkerk nooit vergeven.

Nog tijdens haar tweede termijn deden zich twee rampen van enige importantie voor: de vuurwerkramp in Enschede en de nieuwjaarsbrand te Volendam. Ook daar bestond angst voor giftige stoffen en Borst toonde toen veel empathie en verzocht het RIVM om alle mogelijke metingen te doen, die de bevolking zouden kunnen geruststellen. Preventief werd serum en urine opgeslagen om later eventueel te kunnen onderzoeken. Borst sprak hier over de ‘les van de Bijlmer’. Onwillekeurig gaan de gedachten van ondergetekende uit naar de miljoenen onderzoeksgeld die ZonMw beschikbaar stelt voor het kalmeren van patiëntenverenigingen en Kamerleden, die het opnemen voor ME/CVS, chronische Lyme, chronische Q koorts en fibromyalgie. Dit terzijde.

In 2002 eindigde Borst haar politieke loopbaan, ze was toen 70. Ze kon het rustiger aan gaan doen, maar stelde een naar eigen zeggen ‘mooi pakketje’ samen van bestuursactiviteiten. Ze werd voorzitter van de Nederlandse Federatie van KankerpatiëntenOrganisaties (NFK, niet te verwarren met het kwakfonds), was actief in het NIVEL, de antitabak-club Stivoro, het Helen Dowling Instituut en het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Het Helen Dowling Instituut (HDI) is tijdens de eerste periode van haar bestaan (oprichting in 1988 door prof. Marco de Vries) scherp door de VtdK gekritiseerd. Men geloofde er vast in het belang van

psychologische factoren bij het ontstaan en de genezing van kanker. Kankerpatiënten moesten in gespreksgroepen en werden aangemoedigd om in de vrije natuur te gaan boetsen. Ook werd er gezocht naar psychologische factoren die zouden kunnen leiden tot 'spontane regressie' van kanker. Al dit soort onderzoek liep dood en het HDI gaf dat openlijk toe en ging zich meer toeleggen op pastorale en spirituele psychologische hulp bij kanker. Het alternatieve sausje is verdwenen en reden om het HDI nog zo streng te kritiseren is er anno 2022 niet meer. (p. 345)

TOT SLOT

Dit is geen recensie van de biografie, maar een selectie uit de vele vermeldenswaardige feiten over leven en werk van een bijzondere vrouw. Opgegroeid in een niet academisch milieu was zij al jong steeds de beste van de klas en kwam bijna overal waar zij werkte bovendrijven dankzij haar hoge intelligentie en sociale vaardigheden. Dat is zeer bewonderenswaardig. Wie besluit de biografie nu van kaft tot kaft te gaan lezen, zal zich zeker niet vervelen en daarbij vaak herinnerd worden

aan al weer vergeten ontwikkelingen in onze gezondheidszorg van de laatste halve eeuw. De opkomst van de *evident based medicine* werd door haar vroeg herkend als een waardevolle ontwikkeling en die komt in deze recensie niet aan bod en hetzelfde geldt voor de medisch-ethische kroonjuwelen van D66 waaraan zij veel toevoegde en die hun beslag kregen in de liberale wetgeving, die ons land nu kent. Grappig vond ik de tot mislukken gedoemde reis naar het Vaticaan, die zij samen met D66 leider Van Mierlo ondernam om de paus te overtuigen van de juistheid van de Nederlandse euthanasiewetgeving. (p. 310) Verder dan een paar kardinalen kwamen zij niet. Haar gruwelijke levenseinde is algemeen bekend: ze werd vermoord door een gestoorde man, die allang in de gevangenis had horen te zitten. Een zwarte bladzijde van onze justitie. Haar politieke erfenis leeft voort. Ondermeer in de 130 wetten, ingevoerd tijdens haar ministerschap (p.343). ●

Nele Beyens. Els Borst. *Medicus in de politiek*.
Uitg. Wereldbibliotheek. 2021.
480 pagina's. € 29.99.

INHOUD

Jaarvergadering 2022	1
Curricula vitae	2
Lijst kandidaten Meester Kackadorisprijs 2022	3
Productbeschrijving <i>De kwakzalvers van Kakelenburg</i>	6
Symposium	7
Van Mierlo in China	11
Ad hominem	14
Neemt de kwakzalverij steeds maar toe?	19
Lezenswaardige biografie van Els Borst	21